

СТАНОВИЩЕ
ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ИЛКО ДИМИТРОВ
„ГАВРИИЛ КРЪСТЕВИЧ – ВЪЗГЛЕДИ И ЦЪРКОВНО-
ОБЩЕСТВЕНА ДЕЙНОСТ“
ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.4. РЕЛИГИЯ
И ТЕОЛОГИЯ (*Историческо и систематическо богословие*)
от проф. дфн Нина Димитрова

Илко Димитров, магистър по право и богословие от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, през 2017 г. е зачислен за редовен докторант към катедрата по „Историческо и систематическо богословие“ при Богословския факултет в същия университет. В случая профилът на образование на докторанта е много важен, тъй като за написването на обсъжданата дисертация са били необходими както юридическа, така и богословска компетентност. Трудът е посветен на личността и съдбата на видния български възрожденец Гавриил Кръстевич – юрист и църковник, на неговата обществена и политическа дейност, недооценена от историята. Именно последното обстоятелство е мотивът за създаването на настоящата работа, както обяснява авторът в предговора.

По процедурата за защита на дисертационния си труд Илко Димитров е представил автореферат, също и справки за научната си активност, деклариращи 4 публикации по темата и три участия в изследователски проекти.

Дисертацията (181 стр.) се състои от кратък предговор, увод, четири глави, заключение и списък на литературата, включващ 116 заглавия. В изследването е използвана и привеждана българска възрожденска периодика, както и разнообразни други документи от преди Освобождението; архивни единици от архива на БАН, НБКМ, Централния държавен архив, Църковния архив.

Трудът е добре структуриран и балансиран – уводът обговаря актуалността на темата, уточнява обекта и предмета на изследването, поставя неговите цели, задачи и насоченост, въвежда методологията му, определя хронологичните му рамки, обяснява трудностите в хода на работата.

Илко Димитров коректно и детайлно изброява и представя наличната коментарна литература върху делото на Гавриил Кръстевич, а нейната недостатъчност предпоставя

актуалността на избраната тема. Обектът на изследването е книжовното наследство – архивните източници и публикации, свързани с участието на българския възрожденски интелектуалец по делото за национална духовна независимост. Основната цел е определена като проследяване и осветляване на дейността на Кръстевич във възникването и развитието на българския църковен въпрос. Постигането на целта е предвидено чрез решаването на четири ясно формулирани задачи. Избраните методи обяснимо са тези на историята, богословието и правото, съответни на профила на дейност на Гавриил Кръстевич.

В увода не виждам заявена дисертационна теза, която да бъде защитавана в хода на изследването. Амбицията да се открият нови – в сравнение с досегашните проучвания по темата – акценти в дейността на Кръстевич, както и стремежа за надграждане на извършеното до този момент, приемам като основното предизвикателство пред докторанта, чието изпълнение трябва да бъде отчетено в края на работата.

Първата глава е посветена на ранните години на българския възрожденец и предоставя подробни и систематизирани сведения в това отношение. Поставен е акцент върху значението на парижкия период от неговия живот като преломен момент в съзряването му като учен и изследовател. Детайлно е описанието на личностите, оказали значително влияние върху формирането му като интелектуалец – Райно Попович и Стефан Богориди. Друг важен акцент в тази първа част на труда е представянето на публицистичната активност на Кръстевич, включваща основаването и редактирането на знаменитото списание „Български книжици“ – заглавие-символ и днес, а също и проучванията му върху древната история на българите, лансирането на теорията за хунския ни произход и споровете около нея.

Втората глава е посветена на значението на Г. Кръстевич като теоретик и вдъхновител на българското църковно движение в Цариград, бидейки член на българската църковна община там, а по-късно като редактор на „Български книжици“. Изказано е твърдението, че в средата на петдесетте години на 19 в. Кръстевич е сред авторите на първата програма на българите за политическа и църковна автономия, както и сред активните участници във формиращото се национално движение в Цариград. Показано е отношението му (изразено на страниците на списанието) към Патриаршеския събор от 1858 – 1860 г., както и активността му не само по делото на *българския Великден* в началото на следващото десетилетие, но и в по-сетнешните години – като важен участник в изработването на проектите на Високата порта; в решаването на *българския въпрос* (в студията „Опровержение на възражението на Великата църква против

правителствените проекти за решението на българския въпрос“, 1869). Твърде важно е, смятам го за едно от приносните разяснения в дисертацията, положението, че *българският въпрос* не се отнася до същността на вярата, а е свързан с църковното управление, и че спорът между българи и гърци не може да се определи като противодогматичен (с. 98).

Трета глава се занимава специално с дейността на Кръстевич като защитник на българската кауза. Историческите детайли са анализирани и коментирани компетентно, като са показани качествата на българския възрожденски интелектуалец, които придават значимост на неговото участие в делото за българската църковна независимост, както е и изтъкната стойността и смисълът на правителствения акт, с който е легитимирано това дело – създаващо предпоставките за бъдещото формиране на свободна и самостоятелна нация. Коментирана е и енергичността на Кръстевич в Първия църковно-народен събор от 1871 г. Специално отбелязано е актуалното и модерно мислене на българския възрожденец, обособил духовната от политическата страна на българския национален въпрос. Кръстевич е определен като теоретик, вдъхновител и защитник на българското църковно движение. Илко Димитров откроява най-важното, сърцевината на спора около движението за църковна независимост, което парира обвиненията към българите в етнофилетизъм, настоявайки върху положението, че спорът между българи и гърци не е догматичен или каноничен, а е въпрос на църковно управление. Аргументите на докторанта показват Гавриил Кръстевич като истински християнин, от една страна (и като такъв той не би могъл да толерира догматично нарушение), но същевременно и като патриот, за когото възстановяването на църковните права на българите е кауза.

Четвъртата глава дискутира въпросите за общественическата дейност на Г. Кръстевич след оттеглянето му от делата на Екзархията. Последователно са представени ключовите моменти в този период от живота му, изявиите му като администратор – начело на Дирекцията на вътрешните дела, и генерал- губернатор на Източна Румелия. Историческият разказ завършва, показвайки края и на кариерата, и на живота на Гавриил Кръстевич.

Заключението обобщава резултатите от изследването и потвърждава изпълнението на поставените в увода цели.

Авторефератът коректно представя дисертацията, отразявайки основните ѝ моменти. Той съдържа и справката за четирите формулирани от автора приносни моменти на дисертацията. Първият, сочещ подробно и изчерпателно използване на основните архивни източници за сведения по темата, и последният, изтъкващ анализа на

съвсем нови такива източници, биха могли да се обединят. Същевеният според мен принос е вторият, който в пределно синтезиран вид обобщава цялостния резултат от извършеното дисертационно изследване. Проведен е задълбочен богословско-юридически, *а също така и исторически* – добавям към формулировката на докторанта, анализ на основните съчинения на Гавриил Кръстевич, откъдето се извеждат каноничните основания за съществуването на Българската екзархия. Несъмнена е изявената професионална компетентност на автора в трите основни научни сфери – богословие, история и право, което прави разработката интересно и актуално интердисциплинарно проучване.

Впечатленията ми от дисертационния труд на тема „Гавриил Кръстевич – възгледи и църковно-обществена дейност“ ме мотивират за решението убедено да гласувам с „да“ на неговия автор Илко Винчев Димитров да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“.

10. 05. 2021

Подпис: